

343.222:347.19

**KORPORATIVNO KRIVIČNO PRAVO - NOVA OBLAST KAZNENOG PRAVA I
NAUČNE DISCIPLINE****Akademik prof. dr Miodrag N. Simović***
Prof. dr Dragan Jovašević*
Doc. dr Vladimir M. Simović*

Apstrakt:

Donošenjem posebnog Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela u Republici Srbiji, 2008. godine, praktično je postavljen temelj novoj grani pozitivnog prava, ali i nove nastavne i naučne discipline. Time je konačno stasalo shvatanje o pravnom licu kao posebnoj vrsti subjekata krivičnih djela - izvršilaca i saučesnika, te o pravilima o krivičnoj odgovornosti i kažnjavanju ovih lica. U radu se analiziraju osnovni pojmovi - pojam, predmet, naziv, funkcija i izvori ove nove grane krivičnog prava.

Ključne riječi: pravno lice, krivično djelo, zakon, odgovornost, sankcija, sud.

UVOD

Iako je od najstarijih vremena, shodno principu "societas delinquere non potest", pravno lice bilo van krivičnog prava, ipak tendencije posljednjih decenija 20. vijeka i u ovu oblast nose kvalitativne izmjene. Pod uticajem niza relevantnih međunarodnih dokumenata univerzalnog i regionalnog karaktera, pojedina krivična zakonodavstva sedamdesetih godina prošlog vijeka prihvataju krivičnu odgovornost i kažnjivost pravnih lica, doduše ograničenog obima i specifičnog karaktera. Tu tendenciju su slijedila i sva krivična zakonodavstva država koje nastale raspadom SFRJ. Posljednja od njih to je učinila Republika Srbija 2008. godine, donoseći poseban Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela¹.

---

* Sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, inostrani član Ruske akademije prirodnih nauka i član Evropske akademije nauka i umjetnosti.

* Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu.

* Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine i docent Fakulteta za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci.

¹ "Službeni glasnik Republike Srbije" broj 97/08.

Ovim zakonom uređuju se uslovi odgovornosti pravnih lica za krivična djela, krivične sankcije koje se mogu izreći pravnim licima i pravila postupka u kojem se odlučuje o odgovornosti pravnih lica, izricanju krivičnih sankcija, donošenju odluke o rehabilitaciji, prestanku mjere bezbjednosti ili pravne posljedice osude i izvršenju sudskih odluka. Time je konstituisana nova grana kaznenog prava – korporativno krivično pravo (privredno krivično pravo). Tako je otpočena nova stranica u razvoju krivičnog prava Republike Srbije, odnosno učinjen je krupan zaokret u uspostavljanju i funkcionisanju moderne pravne države i vladavine prava.

POJAM KORPORATIVNOG KRIVIČNOG PRAVA

Korporativno krivično pravo je samo dio, segment klasičnog krivičnog prava. Stoga se ono može posmatrati u dvojakom smislu: 1) kao grana pozitivnog prava i 2) kao grana pravne nauke. Shvaćeno na prvi način korporativno krivično pravo je sistem zakonskih propisa (*ius publicum*) kojima se određuju pojam, elementi odgovornosti, sistem krivičnih sankcija i postupak za njihovo izricanje i izvršenje pravnim licima kao učiniocima krivičnih djela i sistem krivičnih djela koja mogu izvršiti ova lica u cilju suzbijanja djela kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrijednosti ili je to skup pravnih normi koje određuju sadržaje i obim ovlašćenja države na kažnjavanje pravnih lica pri čemu temeljna pretpostavka za primjenu tih normi predstavlja određeno ponašanje koje je propisano kao krivično djelo.² U ovom značenju se korporativno krivično pravo izjednačuje sa krivičnim zakonodavstvom.

Drugim riječima, korporativno krivično pravo je samo dio pravnog poretka koji propisuje koja se ljudska ponašanja određuju kao krivična djela i kakva je pravno organizovana reakcija prema pravnim licima kao učiniocima takvih djela.³ Korporativno krivično pravo se takođe može odrediti kao sistem propisa kojima se u jednoj državi određuje koja se ponašanja smatraju kao krivična djela i koje kazne i druge krivične sankcije i pod kojim uslovima mogu biti primijenjene prema pravnim licima kao njihovim učiniocima⁴, odnosno kao sistem zakonskih propisa kojima se zaštićuju osnovne vrijednosti društvene zajednice na način kojim se ponašanja koja ih povređuju ili ugrožavaju određuju kao krivična djela i kojim se za njihove učinioce propisuju krivičnopravne sankcije.⁵

---

² Novoselec, 1.

³ Marjanović, 2.

⁴ Horvatić, 12. U pravnoj teoriji postoje i druga pojmovna definisanja krivičnog prava, pa se krivično pravo određuje i na sljedeći način: kao sistem pravnih pravila kojima se u određenoj državi zaštićuju određene vrijednosti (dobra ili interesi) od ponašanja kojima se te vrijednosti povređuju ili ugrožavaju time što se proglašavaju za krivična djela i propisuju krivične sankcije koje se primjenjuju prema njihovim učiniocima (Zlatarić, 1997, 3); kao sistem zakonskih pravnih pravila koja propisuju pretpostavke kažnjivosti i primjene sankcija koje se mogu izreći učiniocima krivičnih djela (Novoselec, 1 i 2).

⁵ Grozdanić, Škorić, 2.

Korporativno krivično pravo, kao grana pravne nauke, predstavlja sistematizovani skup znanja o osnovnim pojmovima i institutima koji su propisani pozitivnim krivičnim zakonodavstvom kada se pravna lica javljaju kao učinioci krivičnih djela ili je to nauka koja proučava pozitivno korporativno krivično pravo sa ciljem da sistematski izloži i protumači ove pravne propise i otkrije njihov smisao i socijalnu namjenu.

Materijalna (socijalna) karakteristika korporativnog krivičnog prava sastoji se u njegovoj socijalnoj funkciji, a to je zaštita najznačajnijih društvenih dobara i vrijednosti određene države.⁶ Ta zaštita se ostvaruje propisivanjem, izricanjem i izvršenjem sankcija koje imaju prinudni karakter, a koje se primjenjuju prema pravnim licima kao učiniocima krivičnih djela kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrijednosti. Krivično pravo, dakle, proglašava određena ljudska ponašanja kao krivična djela, a korporativno krivično pravo predviđa za pravna lica kao njihove učinioce određenu vrstu i mjeru kazne ili druge krivične sankcije. Iz toga proizilazi i cilj ove grane prava - uticanje na ljudsko ponašanje u okviru pravnih lica i preduzetnika na posredan način, propisivanjem zabranjenih i kažnjivih ponašanja čime se utiče na ljude u pogledu izbora načina ponašanja u skladu sa propisima pravnog poretka ili protiv njega. To znači da cilj korporativnog krivičnog prava nije u samoj primjeni kazne prema neposlušnim pravnim licima.⁷

Korporativno krivično pravo Republike Srbije je dio jedinstvenog pravnog sistema, ali koje u tom sistemu ima poseban zadatak - da obezbijedi od strane pravnih lica zakonitu, kvalitetnu, efikasnu i blagovremenu zaštitu vrijednosti, dobara i interesa predviđenih krivičnim zakonodavstvom. Na osnovu navedenih karakteristika, korporativno krivično pravo Republike Srbije se može definisati kao sistem zakonskih propisa kojima se određuju krivična djela i krivične sankcije, kao i osnovi i uslovi za primjenu krivičnih sankcija prema pravnim licima kao učiniocima krivičnih djela, te postupak za njihovo izricanje i izvršenje u cilju suzbijanja djela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrijednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom (član 4 Krivičnog zakonika Republike Srbije⁸ - KZ RS), a to su čovjek i druge osnovne društvene vrijednosti, bez preciznog naznačenja u čemu se one sastoje.⁹

NAZIV KORPORATIVNOG KRIVIČNOG PRAVA

Budući da se radi o relativno novoj grani prava koja još uvijek u velikom broju država nema pravnu samostalnost već je sadržana u odredbama osnovnog krivičnog zakona (zakonika), još uvijek nema opšteprihvaćen naziv. Mi smo za ovu granu prava upotrijebili naziv „korporativno krivično pravo“, pokušavajući da na

---

⁶ Zadatak krivičnog prava je zaštita pravnih dobara preko zaštite osnovnih, elementarnih socijalno-etičkih vrijednosti u okviru pravednosti (Welzel, 5).

⁷ Jovanović, Jovašević, 2 i 3.

⁸ “Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 i 111/09 .

⁹ Lazarević, Vučković, Vučković, 25 i 26.

taj način ukažemo da se ovdje radi o kriminalitetu korporacija (pravnih lica), kao privrednih subjekata u privrednom poslovanju u unutrašnjem ili spoljnotrgovinskom poslovanju. Međutim, na isti način, ova bi se grana prava mogla nazvati i „kompanijsko krivično pravo“. Oba naziva oslikavaju sadržinu i suštinu krivične odgovornosti i kažnjivosti pravnih lica kao kolektiviteta.¹⁰

Nešto je širi pojam za ovu oblast privredno krivično pravo. Ono bi, već po nazivu, ukazivalo na svoju sadržinu koja je dvojakog karaktera: 1) privredni karakter učinilaca krivičnih djela - privredni subjekti i 2) privredni karakter učinjenih krivičnih djela - krivična djela protiv privrede (privredni kriminalitet). Ono bi po sadržini prevazilazilo pojam privredno kazneno pravo koje je obuhvatalo ranije privredno prestupno pravo (pravo čiji je izvor bio Zakon o privrednim prestupima iz 1977. godine¹¹).

Ovako shvaćeno korporativno krivično pravo predstavlja samo posebno krivično pravo koje se primjenjuje na određenu vrstu subjekata, na određene kategorije lica (poput npr. maloljetničkog krivičnog prava koje se primjenjuje na maloljetna lica¹² i vojnog krivičnog prava koje se primjenjuje na vojna lica).¹³

Međutim, i u pravu Republike Srbije se, pored naziva krivično pravo, koristi i naziv kazneno pravo.¹⁴ Ovaj naziv obuhvata sve grane prava koje se bave javnopravnim deliktima - krivičnim djelom, privrednim prestupom ili prekršajem. Tako, pojam kazneno pravo obuhvata: a) krivično, b) privredno-prestupno i c) prekršajno (administrativno kazneno) pravo.

PREDMET KORPORATIVNOG KRIVIČNOG PRAVA

Korporativno krivično pravo, kao grana pozitivnog prava, bavi se određivanjem pojma i osnova odgovornosti pravnih lica kao učinilaca krivičnih djela i krivičnih sankcija, kao i osnova i uslova za izricanje i izvršenje krivičnih sankcija. Prema tome, krivična odgovornost i krivična sankcija pojavljuju se kao

¹⁰ Vidi Jovašević, 2012, 13-28.

¹¹ “Službeni list SFRJ” br. 4/77, 36/77, 14/85, 10/86 (prečišćeni tekst), 74/87, 57/89 i 3/90 i “Službeni list SRJ” br. 27/92, 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 i 64/01 i “Službeni glasnik Republike Srbije” broj 101/05.

¹² Vidi Jovašević, 4-11.

¹³ Grozdanić, Škorić, 5.

¹⁴ Kazneno pravo predstavlja zbirni pojam za skup pravnih normi koje predviđaju prinudne mjere sa ciljem zaštite određenih odnosa u društvu Marjanović, 2) ili je to dio pravnog sistema koji sadrži propise kojima se određuju kažnjiva ponašanja fizičkih ili pravnih lica koja su zbog njihove neprilagodnosti zajedničkom životu, opasnosti (pogibeljnosti) za određeno društvo i dobra u toj zajednici ili iz drugih razloga neprihvatljiva, pa zbog toga nedopuštena i zabranjena (Horvatić, 7). Razlog za propisivanje krivičnih djela i kazni leži u potrebi društva za zaštitom osnovnih vrijednosti društvene zajednice od ponašanja koja ih povređuju ili ugrožavaju. Krivično pravo se, tako, javlja kao najteži oblik državne prinude i posljednje sredstvo društva (ultima ratio societatis). Upravo, ova zaštitna funkcija čini materijalni elemenat definicije krivičnog prava koje stavlja u zakonske okvire suvereno pravo države na kažnjavanje, ali i ograničavajući ga samo na ona ponašanja koja su zakonom propisana kao krivična djela (Grozdanić, Škorić, 2 i 3).

osnovni pojmovi i instituti kojima se bavi korporativno krivično pravo kao grana pozitivnog prava, ali i kao grana pravne nauke.

Određivanjem krivičnih djela, krivično pravo štiti najznačajnije društvene vrijednosti. Sredstva za zaštitu tih vrijednosti od različitih oblika i vidova ugrožavanja ili povrede jesu krivične sankcije. Krivične sankcije imaju prinudni karakter, jer se primjenjuju protiv volje učinioca krivičnog djela. One se sastoje u ograničavanju ili oduzimanju učiniocu krivičnog djela prava ili sloboda koje ima kao građanin na osnovu pozitivnih pravnih propisa. Sistem krivičnih sankcija koje se primjenjuju prema fizičkom licu kao učiniocu krivičnog djela je propisan u krivičnom zakonu (zakoniku). Kada se pravno lice javi u ulozi učinioca krivičnog djela, prema njemu se primjenjuju krivične sankcije koje su propisane korporativnim krivičnim pravom.

Naravno, te dvije grane prava ne treba posmatrati izolovano, jer su oni dio jedinstvenog pravnog mehanizma kojim se država pokušava efikasno, zakonito i kvalitetno suprotstaviti svim oblicima i vidovima kriminaliteta fizičkih i pravnih lica. Za primjenu krivičnih sankcija prema pravnom licu primjenjuju se posebna pravila i posebni osnovi odgovornosti. No, kada se radi o odgovornosti odgovornog lica u pravnom licu koje je svojom radnjom činjenja ili nečinjenja prouzrokovalo posljedicu krivičnog djela zbog koje odgovara i pravno lice, primjenjuju se pravila opšteg krivičnog prava.

Da bi se sankcija mogla primijeniti, moraju se utvrditi osnovi i uslovi koji opravdavaju njenu primjenu. Otuda, utvrđivanje osnova i uslova za primjenu krivične sankcije, u prvom redu krivične odgovornosti, takođe čini predmet krivičnog prava. To znači da je korporativno krivično pravo pozitivna grana zakonodavstva države koja ima za predmet regulative da odredi i krivičnu sankciju i osnove i uslove za primjenu krivične sankcije.

Korporativno krivično pravo nije samo grana zakonodavstva, već i naučna disciplina, grana pravne nauke. Kao grana nauke, korporativno krivično pravo se bavi proučavanjem pojmova i instituta koji čine predmet njegove regulative: krivične odgovornosti pravnog lica i krivične sankcije. To proučavanje je neophodno kako bi se ovi pojmovi i instituti na efikasan način mogli primijeniti u konkretnim slučajevima izvršenja krivičnog djela od strane jednog ili više pravnih lica. Ali, krivično djelo, krivična sankcija i ostali instituti krivičnog prava nisu samo pravne pojave, već su, prije svega, društvene pojave koje kroz pravnu formu ispoljavaju svoju sadržinu. Kao društvene pojave one su podložne promjenama u razvoju društva, što sve zahtijeva adekvatnu analizu, tumačenje i objašnjenje.

FUNKCIJA KORPORATIVNOG KRIVIČNOG PRAVA

Osnovna funkcija (cilj) korporativnog krivičnog prava, kao zakonskog prava, jeste identično određena kao i funkcija opšteg (osnovnog) krivičnog prava - to je obavljanje zaštitne funkcije, odnosno obezbjeđenje zaštite određenog društva i njegovih vrijednosti od specifične vrste izvršilaca kriminaliteta – pravnih lica.

Njegov je zadatak da obezbijedi postojanje jednog društva, ali i da omogući njegov dalji razvoj. Ta se zaštita ostvaruje na dva načina: a) propisivanjem koja se ljudska ponašanja smatraju krivičnim djelima i b) propisivanjem krivičnih sankcija i uslova za njihovu primjenu prema učiniocima takvih ponašanja. To je opšta i zajednička funkcija svakog krivičnog prava.¹⁵

Krivično pravo je instrument za zaštitu određenog društva i sistema njegovih zaštićenih vrijednosti na određenom stepenu razvoja i kao takvo ono je specifično, jer poseduje niz karakteristika po kojima se razlikuje od krivičnog prava svake druge države. Takvo je i korporativno krivično pravo. Rijetka su krivična zakonodavstva koja izričito određuju zaštitnu funkciju¹⁶, kao što to čini KZRS u članu 3 kada određuje da je cilj (funkcija, svrha) krivičnog prava zaštita čovjeka i drugih osnovnih društvenih vrijednosti (ne navodeći o kojim se vrijednostima radi). Ovako određena funkcija predstavlja osnov za određivanje krivičnih djela, propisivanje i primjenu krivičnih sankcija, i to samo u mjeri u kojoj je to nužno za suzbijanje tih djela. Dakle, i korporativno krivično pravo ima za cilj ostvarenje dvojake funkcije: a) zaštita i obezbjeđenje najznačajnijih društvenih dobara i vrijednosti od njihovog povređivanja ili ugrožavanja vršenjem krivičnih djela od strane pravnih lica, dakle očuvanje postojećih odnosa, što predstavlja statičku funkciju i b) praćenje dinamike i razvoja društvenih odnosa i učešće u njihovom mijenjanju, unapređivanju i zaštiti, što predstavlja dinamičku funkciju krivičnog prava.

Zaštitna funkcija korporativnog krivičnog prava nije sveobuhvatna, već je djelimična ili parcijalna. Naime, krivično pravo ne štiti sva dobra i vrijednosti u jednom društvu, već samo ona koja su najvažnija za društvo (kao zajednicu ljudi), a izuzetno i za pojedinca. Drugim riječima, štite se dobra i vrijednosti bez kojih ne bi bilo moguće postojanje i razvoj čovjeka i određenog društva, u prvom redu privredni sistem i privredno poslovanje u cjelini ili pojedini njegovi segmenti. U pogledu ove zaštite razlikuju se dvije vrste vrijednosti: (1) društvene vrijednosti i dobra do čijeg očuvanja je određenoj društvenoj zajednici (vladajućoj strukturi) naročito stalo i (2) društvene vrijednosti i dobra koja imaju univerzalni, opšti civilizacijski značaj, koja se dakle štite u svim društvima i svim periodima razvoja, bez obzira na oblik društvene organizacije.

---

¹⁵ Jovašević, 2010, 15.

¹⁶ Tako u članu 2 Krivični zakonik Ruske Federacije ističe da se ova funkcija ispoljava u zaštiti od prestupničkih napada na prava i slobode čovjeka i građanina, imovine, društvenog uređenja i društvene bezbjednosti, oružanih snaga i ustavnog uređenja zemlje, kao i obezbjeđenje mira i bezbjednosti čovječanstva i sprečavanje prestupa. Krivični zakonik Bugarske u članu 1 propisuje da je zadatak krivičnog prava zaštita ličnosti i prava građana i ustavom utvrđenog pravnog poretka. Krivični zakonik NR Kine u članu 2 određuje da je zadatak krivičnog prava da primjenjuje kazne u borbi protiv kriminalnih akata u cilju zaštite nacionalne bezbjednosti i političke vlasti, narodne demokratije i socijalnog sistema, svojine, građanskih, demokratskih i drugih ljudskih prava, održavanje socijalnog i ekonomskog reda i mirnog razvoja socijalističkog sistema. Prema članu 1 Krivičnog zakonika Republike Bjelorusije, njegova je svrha zaštita života i zdravlja ljudi, njihovih sloboda i prava, osnova društvenog, državnog i javnog interesa, svojine, životne sredine i pravnog poretka od krivičnih djela.

Ali, čak ni ovim dobrima i vrijednostima krivično pravo ne pruža potpunu, već nepotpunu, parcijalnu zaštitu, tj. zaštitu koja ima fragmentarni karakter. Ono se ograničava na zaštitu ovih dobara i vrijednosti samo od određenih napada u vidu povrede i ugrožavanja koja su zakonom propisana kao krivična djela, a koja mogu da učine pravna lica. Ovako određena zaštitna funkcija korporativnom krivičnom pravu daje utilitaristički karakter. No, ona se pojavljuje i kao značajan instrument samoograničavanja države.

Ovakva djelimična, fragmentarna zaštita je ne samo opravdana, već i jedino moguća, jer bi sveobuhvatna i totalna zaštita dovela do negacije slobode i onemogućavanja njenog razvoja, kao i razvoja društva u cjelini, što bi značilo negaciju svrhe zaštite. Zaštita ovih društvenih vrijednosti ne ostvaruje se samo putem krivičnog prava, već i putem drugih grana prava (posebno privrednim, trgovinskim, saobraćajnim, vodnim, morskim, turističkim, kompjuterskim, ekološkim), tj. cijelim pravnom sistemom, pri čemu ova zaštita ima opštiji i primarni karakter za razliku od krivičnopravne zaštite koja ima specijalni, sekundarni, subsidijarni karakter. Mehanizam krivičnopravne zaštite određenih društvenih vrijednosti stupa u dejstvo tek kada se utvrdi da je mehanizam zaštite neke druge grane prava nedovoljan da obezbijedi očuvanje tih dobara ili vrijednosti. U tom smislu se ono pojavljuje kao *ultima ratio* pravnog poretka, kao njegov poslednji i najvažniji čuvar.¹⁷

Iako se krivičnopravna zaštita društvenih vrijednosti ostvaruje uglavnom kroz kaznu, kao najvažniju krivičnu sankciju, usljed čega joj se daje represivni, retributivni karakter, ona se ne ostvaruje samo kroz retribuciju i odmazdu, već i kroz prevenciju (sprečavanje) vršenja krivičnih djela. Šta više, cilj je korporativnog krivičnog prava da utiče na ponašanje pravnih lica, odgovornih lica u njima i preduzetnika (kroz jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona) kako bi se oni uzdržali od kršenja propisa i vršenja krivičnih djela. Funkcija korporativnog krivičnog prava je zaštita najznačajnijih društvenih dobara i vrijednosti „zaštićenih“ krivičnim zakonodavstvom. Ova se zaštita ostvaruje na specifičan način. Naime, korporativno krivično pravo ne reguliše društvene odnose neposredno, tj. ono ne propisuje pravila ponašanja, već određuje sankcije za nepoštovanje postojećih društvenih, a prije svega pravnih pravila ponašanja. Drugim riječima, zaštita navedenih vrijednosti ostvaruje se na taj način što se određuju ljudska ponašanja koja predstavljaju krivična djela i što se za takva ponašanja propisuju krivične sankcije prema njihovim učiniocima u cilju suzbijanja kriminaliteta. Dakle, krivičnopravna zaštita ostvaruje se *post factum*, onda kada je zaštićeno dobro već povrijeđeno ili ugroženo. Zbog te činjenice izgleda da zaštitna funkcija, koja se najčešće ostvaruje primjenom kazne, ima čisto represivni karakter. Kroz kaznu se, pored represije, ostvaruje i prevencija, i to kako individualna, tako i generalna.

---

¹⁷ Vidi Bačić, 2-13; Zlatarić, 1970, 73-79 i Horvatić, 31 i 32.

SISTEM KORPORATIVNOG KRIVIČNOG PRAVA

Iako korporativno krivično pravo predstavlja dio, segment opšteg krivičnog prava sa svojom specifičnom sadržinom i ograničenim predmetom, ipak ne treba negirati njegovu pravnu samostalnost. Istina, ono se razvijala i stasavalo u okviru i pod okriljem krivičnog prava, ali je s vremenom dobilo i svoju samostalnost, kako u međunarodnim, tako i u nacionalnim okvirima. Ta je samostalnost posebno istaknuta u onim pravnim istemima gdje je korporativno krivično pravo i formalno izdvojeno iz sistema krivičnog prava, kao što je slučaj u Srbiji, Hrvatskoj¹⁸, Sloveniji¹⁹, Austriji, Crnoj Gori²⁰ koje su donijele posebne samostalne zakone o odgovornosti pravnih lica.

Sistem korporativnog krivičnog prava čine tri dijela. To su: (1) materijalno, supstancijalno, (2) procesno, formalno i (3) izvršno.

Materijalno (supstancijalno) pravo predstavlja sistem zakonskih propisa kojima se određuju pojam i karakteristike pravnih lica, krivična odgovornost i sistem krivičnih sankcija, kao i osnovi i uslovi za utvrđivanje odgovornosti i kažnjivosti pravnih lica. Ono se može manifestovati, realizovati tek posredstvom procesnog prava. Naime, procesno (formalno) pravo, kao sistem zakonskih propisa, određuje pojam i vrste procesnih subjekata, procesna načela, arhitektoniku i tok krivičnog postupka za pravna lica kao učinioce krivičnih djela. Izvršno pravo (pravo izvršenja krivičnih sankcija) određuje postupak, način i uslove izvršenja izvršenih krivičnih sankcija od strane krivičnog suda.

U pravnoj teoriji se krivično pravo (kao osnovno, opšte) može podijeliti na različite vrste posebnih prava kao što su: maloljetničko, međunarodno, vojno, službeničko (korupcijsko), korporativno itd.²¹

Pored toga, krivično (nacionalno) pravo se dalje može podijeliti na: a) osnovno i b) dopunsko. Osnovno krivično pravo Republike Srbije je sadržano u KZRS, Zakonu o maloljetnim učinocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti maloljetnih lica²² i Zakonu o odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Dopunsko, pomoćno ili sporedno krivično pravo čine krivičnopravne odredbe sadržane u drugim zakonima koji uređuju odnose u drugim oblastima prava.

¹⁸ "Narodne novine Republike Hrvatske" broj 151/03.

¹⁹ "Uradni list Republike Slovenije" broj 98/04.

²⁰ "Službeni list Republike Crne Gore" broj 2/07.

²¹ U pravnoj teoriji se mogu naći shvatanja prema kojima „opšte“ krivično pravo znači pravo koje se odnosi na sve građane bez izuzetaka, dok je „posebno“ pravo ono koje se odnosi na posebne kategorije lica: maloljetnike, vojna lica (Marjanović, 7 ili Grozdanić, Škorić, 5). No, uobičajeno je da opšte krivično pravo sadrži odredbe koje važe za sva krivična djela. Njima se uređuju pretpostavke kažnjivosti i krivičnih sankcija, dok posebni deo sadrži samo opise pojedinih krivičnih djela i kazne koje se mogu izreći njihovim učinocima (Novoselec, 4).

²² "Službeni glasnik Republike Srbije" broj 85/05.

IZVORI KORPORATIVNOG KRIVIČNOG PRAVA

U savremenom krivičnom pravu danas vladajući je princip zakonitosti ili legaliteta.²³ To je ne samo osnovni princip krivičnog prava i korporativnog krivičnog prava, već predstavlja i jedan od ustavnih postulata.²⁴ Na njegov značaj ukazuje činjenica da je određen članom 1 KZRS prema kome nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivična sankcija za djelo koje prije nego što je bilo učinjeno zakonom nije bilo određeno kao krivično djelo, niti mu se može izreći kazna ili druga krivična sankcija koja zakonom nije bila propisana prije nego što je krivično djelo učinjeno. Najčešće se ovaj princip izražava maksimumom *nullum crimen, nulla poena, sine lege* (krivičnog djela, ni kazne nema bez zakona). U osnovi ovog principa se nalazi ostvarenje garantivne (zaštitne) funkcije krivičnog prava, pri čemu se garantuje zaštita sloboda i prava učiniocu krivičnog djela čime se postavlja efikasna brana arbitrarnosti, samovolji i eventualnim zloupotrebama organa krivične represije. U teoriji se ističe da princip zakonitosti ima višestruko dejstvo:

- 1) isključuje primjenu nepisanog, običajnog prava (*nullum crimen sine lege scripta*);
- 2) zabranjuje retroaktivnu (povratnu) primjenu zakona (*nullum crimen sine lege praevia*) na slučajeve koji su se desili pre njegovog stupanja na snagu (pri čemu ovaj princip trpi određene izuzetke u slučaju primjene najblažeg zakona);
- 3) zahtijeva da norme kojima se određuju obilježja bića krivičnih djela budu jasne, razumljive, konkretne i precizne kako bi se nedvosmisleno moglo zaključiti u kojim slučajevima postoji i koje krivično djelo (*nullum crimen sine lege certa*) i
- 4) isključuje primjenu analogije (*nullum crimen sine stricta*).

Iz toga principa proizilazi da je osnovni, glavni i neposredni izvor korporativnog krivičnog prava – zakon. Tu se razlikuju dva zakona. To su Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela i KZRS.

Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela uređuje uslove odgovornosti pravnih lica za krivična djela, krivične sankcije koje se mogu izreći pravnim licima i pravila postupka u kojem se odlučuje o krivičnoj odgovornosti pravnih lica, izricanju krivičnih sankcija, donošenju odluke o rehabilitaciji, prestanku mjera bezbjednosti ili pravnih posljedica osude i izvršenju sudskih odluka (član 1). To je zakon kojim se dopunjuju odredbe KZRS u slučajevima kada se kao učinilac tim zakonikom predviđenih krivičnih djela (i krivičnih djela iz sporednog, pomoćnog, posebnog krivičnog zakonodavstva) javi pravno lice.

To znači da i KZRS takođe predstavlja izvor korporativnog krivičnog prava budući da član 2 Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela određuje da

²³ Grozdanić, Škorić, 23 i 24.

²⁴ Ovaj princip je utvrđen u članu 34 Ustava Republike Srbije pod nazivom „Pravna sigurnost u kaznenom pravu“ i članu 7 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

pravno liuce odgovara za krivična djela iz posebnog dijela KZRS i drugih zakona, ako su ispunjeni uslovi za njihovu odgovornost. Konačno, član 34 Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela određuje shodnu primjenu odredaba KZRS i na pravna lica u primjeni brojnih opštih instituta krivičnog prava kao što su npr. krivično djelo, način izvršenja krivičnog djela, vrijeme i mjesto izvršenja krivičnog djela, djelo malog značaja, krajnja nužda, podstrekavanje, pomaganje, povrat, svrha kazne, uslovne osude ili mjera bezbjednosti itd.

ZAKLJUČAK

Na bazi međunarodnih standarda koji su sadržani u brojnim univerzalnim i regionalnim dokumentima, brojna savremena krivična zakonodavstva uvode sistem krivične odgovornosti i kažnjivosti pravnih lica za krivična djela (iako je i ranije bilo nesporno da pravna lica mogu biti subjekt drugih vrsta javnopravnih delikata – prekršaja). Na sličan način je postupila i Republika Srbija 2008. godine, donošenjem posebnog Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Time je u okviru krivičnog prava koje je nastalo paralelno sa nastankom države i prava uopšte, stvorena nova, posebna i specifična grana prava – korporativno krivično pravo. Time je istovremeno stvorena i nova naučna i nastavna disciplina koja zahtijeva temeljitu pravnu analizu zakonom inaugurisanih rješenja i solidnu stručnu obuku nosilaca svih pravosudnih funkcija na svim nivoima (policija, javno tužilaštvo, sud, advokatura), kako bi se efikasno, kvalitetno i zakonito suprotstavili različitim oblicima i vidovima kriminaliteta pravnih lica.

LITERATURA

- Albert H.Y. Chen (2011). *An Introduction to the Legal System of the People's Republic of China. Hong Kong: Lexis Nexis.*
- Vačić, F. (1978). *Krivično pravo, Opšti dio.* Zagreb.
- Гельфер, М.А., Рашковский, Ш.С. (1970). *Уголовный кодекс Народной Республики Болгарии /Ugolovnyĭ kodeks Narodnoĭ Respubliki Bolgarii.* Москва: Юрид. лит.
- Grozdanić, V., Škorić, M. (2009). *Uvod u kazneno pravo, Opšti dio.* Rijeka.
- Долапчиев, Н. (1994). *Наказателно право (обща част).* София: Бан.
- Horvatić, Ž. (2003). *Kazneno pravo, Opšti dio.* Zagreb.
- Иванов В.Д. (2002). *Уголовное право. Общая часть.* Ростов на Дону.
- Jovanović, Lj., Jovašević, D. (2003). *Krivično pravo, Opšti dio.* Beograd.
- Jovašević, D. (2001). *Komentar Zakona o privrednim prestupima.* Beograd.
- Jovašević, D. (2007). *Krivični zakonik Republike Srbije sa uvodnim komentarom.* Beograd.
- Jovašević, D. (2010). *Krivično pravo, Opšti dio.* Beograd.
- Jovašević, D. (2011). *Maloljetničko krivično pravo.* Niš.
- Jovašević, D. (2012). *Korporativno krivično pravo.* Niš.

- Козаченко, И.Я., Незнамовой, З.А. (1997). *Уголовное право России, Общая часть*. Москва: Инфра-М–Норма.
- Кругликова, Л.Л. (1999). *Уголовное право России, Часть Особенная*. Москва: Бек.
- Lazarević, L.J., Vučković, B., Vučković, V. (2004). *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*. Cetinje.
- Marjanović, Đ. (1998). *Makedonsko krivično pravo, Opšti dio*. Skoplje.
- Наумова, А.В. (1999). *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва, Юристъ.
- Novoselec, P. (2004). *Opšti dio kaznenog prava*. Zagreb.
- Рарога, А.И. (1997). *Уголовное право России, Общая часть*. Москва: ИМПЭ.
- Рарога, А.И. (1997). *Уголовное право России, Особенная часть*. Москва: ИМПЭ.
- Скуратова, Ю.И., Лебедева, В.М. (1996). *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва.
- Стойнов, А. (2008). *Наказательно право (обща част)*. София: Сиела.
- Уголовный кодекс Республики Беларусь*. Минск: Амалфея, 2009.
- Журавлева, М.П., Никулина, С.И. (1998). *Российское уголовное право, Особенная часть*. Москва: Спарк.
- Zlatarić, B. (1997). *Krivično pravo, Opšti dio*. Zagreb.
- Zlatarić, B. (1970). *Krivično pravo, Prvi svezak*. Zagreb.
- Wang, C. and Zhang, X. (1997). *Introduction to Chinese Law*. Hong Kong: Sweet & Maxwell Asia.
- Welzel, H. (1960). *Das Deutsche Strafrecht, 11th ed*. Berlin.

**CORPORATE CRIMINAL LEGISLATION – NEW JURISDICTION OF THE CRIMINAL
LAW AND SCIENCE DISCIPLINE**

PhD Miodrag N. Simovic
PhD Dragan Jovasevic
PhD Vladimir M. Simovic

Summary:

Passing of a special Law on Responsibility of legal persons for criminal offences in the Republik of Serbia in 2008, practically laid foundations for a new branch of positive law, but also some new teaching and science disciplines. Thereby, legal persons were finally understood as special kind of subject of criminal offences – executors and accomplices, and on the rules on criminal responsibility and punishment of those persons. The paper deals with basic terms – term, subject, title, function and sources of this new branch of criminal legislation.

Key words: legal personslity, criminal offence, the law, responsibility, sanction, court.